Principiile metodologice adoptate de membrii Reţelei pentru elaborarea în comun a lucrărilor terminologice au fost îmbogăţite de-a lungul anilor, cu ocazia celei de a IV-a Reuniuni de coordonare REALITER (Barcelona, 14-16 decembrie 1995) şi a celei de a IV-a Reuniuni plenare REALITER (Lisabona, 13 noiembrie 2000).

I Principiile metodologice ale activităţii terminologice

Întrucât experţii reprezentând organismele terminologice ale diferitelor ţări, întruniţi la Paris în luna decembrie 1993, au formulat pentru Reţeaua panlatină de terminologie următoarele obiective :

- favorizarea dezvoltării armonizate a limbilor neolatine, având în vedere originea lor comună şi faptul că ele recurg la modalităţi asemănătoare de formare a cuvintelor şi utilizează formanţi înrudiţi ;
- stabilirea unor principii metodologice unitare pentru realizarea produselor terminologice elaborate în comun ;
- elaborarea unor lucrări terminologice comune multilingve în domenii de interes comun pentru societate

şi având în vedere că Reţeaua panlatină de terminologie şi-a formulat deja un program pentru stabilirea vocabularelor, membrii Reţelei panlatine de terminologie adoptă următoarele principii metodologice :

I. Principii generale

1.1 Diversitate şi egalitate lingvistică

Având în vedere diversitatea limbilor vorbite în ţările reprezentate în Reţea, lucrările terminologice elaborate în cadrul acesteia trebuie să o reflecte, în special prin acordarea unui statut de egalitate în fiecare proiect limbilor respective şi fiecăreia din variantele lor.

1.2 Abordare variaţionistă

Ţinând seama de principiile socioterminologice care se desprind din tendinţele actuale ale terminologiei, lucrările terminologice efectuate în cadrul Reţelei privilegiază abordarea variaţionistă. Aceasta constă în a reflecta varietatea uzului şi a tradiţiilor terminologice ale diferitelor arii geografice proprii fiecărei limbi care face obiectul lucrărilor.

In general, acest demers trebuie să contribuie de asemenea la dezvoltarea armonizată [1] a tehnolectelor [2].

1.3 Abordare sistemică

Lucrările terminologice ale Reţelei se bazează pe o abordare sistemică, adică pe structurarea noţiunilor în funcţie de tipurile de relaţii stabilite sau observate între noţiunile tratate şi pe definiţia lor sistemică, care trebuie să reflecte sistemul adoptat.

1.4 Parteneriat

Lucrările terminologie dezvoltate în cadrul Reţelei privilegiază orice formă de parteneriat şi în primul rând parteneriatul între terminologi [3] de limbi şi din ţări diferite, specialişti ai domeniilor vizate de lucrările şi de utilizatorii terminologiei.

Acest parteneriat, indispensabil calităţii produselor terminologiei, trebuie să existe în toate stadiile activităţii terminologice.

1.5 Calitate

Reţeaua panlatină de terminologie aderă la principiile generale de calitate care, în ceea ce priveşte terminografia, pot fi definite, din punctul de vedere al utilizatorului, după cum urmează :

- accesibilitate : Utilizatorul trebuie să poată găsi rapid terminologia care convine nevoilor sale şi este adaptată nivelului şi situaţiei de comunicare
- actualitate : Oricare ar fi domeniul sau câmpul de experienţă, utilizatorul trebuie să poată folosi o terminologie adusă la zi
- fiabilitate : Dacă doreşte să comunice în mod eficace, utilizatorul trebuie să folosească o terminologie recunoscută de persoanele din categoria sa şi de mediul profesional căruia i se adresează

2. Principii referitoare la practicile terminologice

2.1 Sistem de noţiuni

Stabilirea sau adoptarea unui sistem de noţiuni trebuie să se facă după principiile şi metodele stabilite mai ales prin ISO, ţinându-se seama de obiectul urmărit de lucrarea terminologică şi de nevoile utilizatorilor. Un

sistem de noţiuni poate fi de tip ierarhic (generic sau partitiv), neierarhic (secvenţial sau pragmatic) sau mixt.

2.2 Nomenclatură

Lista noţiunilor care urmează să fie tratate trebuie stabilită în conformitate cu nevoile observate sau manifestate de utilizatorii în cauză. Această listă poate fi stabilită prin examinarea atentă a unui ansamblu de texte care trebuie să satisfacă cerinţele de reprezentativitate, exhaustivitate şi actualitate.

2.3 Definiţia noţiunilor

Definiţia terminologică trebuie să fie sistemică, adică să reflecte tipul de sistem sau microsistem în care se înscrie noţiunea definită. Definiţia, constituită dintr-o sigură frază, trebuie să cuprindă, pe lângă menţionarea caracterelor distinctive pertinente, şi formularea relaţiilor stabilite între aceste caractere. Astfel – fără a exclude celelalte forme posibile –, într-un sistem generic, definiţia va cuprinde menţionarea noţiunii supraordonate şi a caracterelor specifice, pe când într-un sistem partitiv, definiţia va cuprinde menţionarea unui definitor ca „parte din“ (sau formulă echivalentă), urmată, de exemplu, de menţionarea caracterelor referitoare la funcţia obiectului. Informaţiile noţionale suplimentare pot fi consemnate în note tehnice.
Nivelul de tehnicitate şi formularea definiţiilor trebuie să fie adaptate nevoilor utilizatorilor.

2.4 Alegerea termenilor

Alegerea termenilor trebuie făcută pentru fiecare limbă avută în vedere ţinându-se seama de nivelul comunicării şi de uzul constatat – fie de cel oficializat, dacă există, fie de cel predominant în rândul publicului căruia i se adresează produsul terminologic. Variantele naţionale sau regionale (este vorba aici de variantele topolectale) pentru fiecare limbă trebuie consemnate folosindu-se indicativele ţărilor sau regiunilor. De notat că menţionarea acestor variante poate fi în anumite domenii cheia activităţii terminologice. În funcţie de nevoi se vor putea consemna de asemenea variantele socioprofesionale, care vor fi în acest caz marcate.↵Relaţiile de echivalenţă terminologică dintre limbile respective sunt bazate pe paralelismul dintre relaţiile termeni – noţiuni stabilite pentru fiecare limbă tratată.↵Observaţiile terminologice, metaterminologice sau lingvistice vor fi consemnate în note explicative. Aceste observaţii se pot referi la o utilizare particulară, la gradul de

sinonimie sau de echivalenţă a termenilor, la mărcile de utilizare etc.

2.5 Datele terminologice

Alegerea datelor terminologice care urmează a fi prezentate publicului depinde de nevoile acestui public şi de obiectivele urmărite de lucrări. Totuşi datele consemnate în terminologie în mod obişnuit sunt următoarele (datele precedate de asterisc sunt obligatorii şi constituie în mod normal conţinutul minim al unui vocabular). Pentru fiecare limbă avută în vedere :

**Termen principal*
Sinonim (sinonime)
**Variantă(variante)*
Derivate
**Indicativ de limbă*
**Indicativ de ţară sau de regiune (dacă există variante)*
Abreviere
**Domeniu*
Marcă de folosire
**Indicaţii gramaticale*
**Definiţie*
Context
Elemente frazeologice
Notă
**Sursă (pentru fiecare element citat).*

2.6 Prezentarea lucrărilor terminologice

2.6.1 Paratextul

Paratextul cuprinde :

- o prefaţă scrisă de o persoană competentă în domeniul respectiv ;
- un cuvânt-înainte în care se expun obiectivele lucrării, cu indicarea publicului-ţintă (nivel de tehnicitate, categorie socioprofesională etc.) ;
- menţionarea surselor primare utilizate pentru stabilirea nomenclaturii ;
- menţionarea colaborărilor (vezi 1.4 Parteneriat) ;

- numele şi calitatea autorului (autorilor), mediul de lucru etc. ;
- menţionarea aprobării date de unul sau mai multe organisme competente în terminologie sau în domeniul respectiv (organism de standardizare, organizaţie profesională, organism cu vocaţie terminologică etc.) ;
- indexurile considerate necesare pentru consultarea lucrării ;
- o bibliografie a lucrărilor consultate, prezentată după toate regulile.

2.6.2 Constituirea articolelor

Articolul terminologic este constituit din ansamblul datelor terminologice (vezi 2.5) considerate necesare în funcţie de nevoile publicului-ţintă. Datele indicate ca obligatorii trebuie prezentate efectiv în lucrările elaborate în cadrul Reţelei.

2.6.3 Dispunerea articolelor

Dispunerea articolelor trebuie concepută în funcţie de modul de consultare de către publicul-ţintă. Astfel, poate fi considerată preferabilă prezentarea articolelor în ordinea alfabetică a uneia dintre limbile tratate, ceea ce necesită prezenţa unor indexuri alfabetice pentru toate celelalte limbi. Din contră, dacă lucrarea se adresează mai ales unor specialişti, se poate prefera prezentarea articolelor în ordinea sistematică, ceea ce oferă avantajul de a nu privilegia nici una dintre limbile tratate şi de a respecta structura noţiunilor studiate. Totuşi indexurile alfabetice rămân necesare pentru căutarea rapidă a unui termen. Difuzarea lucrărilor terminologice pe suport informatizat elimină toate inconvenientele şi permite exploatarea maximă a lucrărilor terminologice.

Bibliografie

Această bibliografie nu cuprinde decât lucrările consultate pentru pregătirea prezentului document.

Pierre Auger şi Louis-Jean Rousseau, Méthodologie de la recherche terminologique, coll. „Études, recherches et documentation”, Québec, Office de la langue française, 1978, 80 p.

M. Teresa Cabre, La terminologia, la teoria, els mètodes, les aplicacions, Barcelona, Editorial Empúries, 1992, 527 p.

Gisèle Delage şi Joceleyn Lavoie, La terminologie dans les documents normatifs - guide de rédaction et de présentation [Fascicule de documentation], Québec, Bureau de normalisation du Québec, 1992, 29 p.

Loïc Depecker, Projet de charte d'attribution du label Rint aux dictionnaires ou glossaires du Réseau international de néologie et de terminologie [document inedit], 1994, 5 p.

Office de la langue française, Vocabulaire systématique de la terminologie, Québec, Les Publications du Québec, 1985, 38 p.

Organisation internationale de normalisation, ISO 704 : 1987 Principes et méthodes de la terminologie.

Organisation internationale de normalisation, ISO 860 : (DIS) Harmonisation internationale des notions et des termes.

Organisation internationale de normalisation, ISO 1087 : 1990 Vocabulaire de la terminologie.

Organisation internationale de normalisation, ISO 10241 : Normes terminologiques : élaboration et présentation.

Réseau international de néologie et de terminologie, „Harmonisation des méthodes en terminologie, actes du séminaire", Terminologies nouvelles, 3, iunie 1990, 106 p.

Louis-Jean Rousseau, „Vers une méthodologie de la définition terminologique", Langues et sociétés en contact, Sonderdruck aus Canadiana Romanica 8, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1994, p. 169-174.

Caroline de Schaetzen, La terminologie au service de la didactique des sciences. Rapport au ministère de l'Éducation de la Communauté française, Bruxelles, 1993, 65 p.

Text propus de Louis-Jean Rousseau (Office de la langue française, Québec) şi adoptat de membrii Reţelei prezenţi la a IV-a Reuniune de coordonare REALITER (Barcelona, 14-16 decembrie 1995).

II Tratarea anglicismelor

Un anglicism este un termen împrumutat din limba engleză de către vorbitorii unei alte limbi. Poate fi mai mult sau mai puţin integrat într-o limbă, iar implantarea sa poate fi mai mult sau mai puţin puternică de la o limbă la alta. Pentru a putea trata anglicismele prezente în limbile neolatine, păstrând totuşi o anumită supleţe, responsabilii colectivelor de lucru REALITER au îndatorirea, în colaborare cu participanţii la proiectul în cauză, de a hotărî asupra pertinenţei includerii unui anglicism sau a altuia din limbile neolatine tratate. Dat fiind că anglicismele ar putea figura în mare număr pe lângă termenii limbilor neolatine tratate, trebuie păstrat un oarecare echilibru între realismul impus de uzanţele observate în documente fiabile şi realizarea unuia dintre principalele obiective ale REALITER, şi anume dezvoltarea limbilor neolatine.

1 Tratarea limbii engleze

Limba engleză se dovedeşte deseori utilă pentru recunoaşterea anumitor concepte tratate în lucrările terminologice ale REALITER. Ea poate figura în documentele terminologice ale REALITER şi pentru domeniile în care aceasta s-ar putea dovedi necesar. Ar trebui relevate în lucrările REALITER, în măsura posibilului şi în cazurile în care există documente cu caracter informatizat, echivalentele în limba engleză recunoscute în publicaţiile Organizaţiei internaţionale de standardizare (ISO).

2 Validarea lucrărilor REALITER

Lucrările REALITER trebuie să satisfacă criteriile de calitate impuse în general în terminologie. Aceste criterii, pe lângă cele enumerate în principiile metodologice, sunt următoarele :

- realizarea obiectivelor iniţiale ale proiectului acceptat de Comitetul Reţelei ;
- respectarea termenelor prevăzute ;
- aplicare principiilor metodologice ale REALITER.

Înainte de începerea lucrărilor trebuie efectuată o importantă organizare pentru a se respecta angajamentele luate în faţa adunării REALITER. În derularea lucrărilor este necesar ca responsabilul proiectului şi colectivele de lucru să cadă de acord asupra anumitor puncte referitoare la metoda care să asigure validitatea lucrărilor respective. Ca puncte minime ale acestei validităţi se pot cita următoarele :

- punerea la punct a unei bibliografii a documentelor consultate care să constituie o referinţă indiscutabilă în domeniul studiat ;
- larga consultare a experţilor în domeniul tratat ;
- recurgerea la organisme competente şi reprezentative ale sectorului studiat, în special la organisme profesionale şi institute de normare.

Bibliografia şi lista principalilor experţi vor trebui să figureze în prezentarea produsului final.
Pentru a permite comitetului REALITER să judece în cunoştinţă de cauză, se va înmâna Comitetului un raport ştiinţific succint, astfel încât Comitetul să poată atribui marca REALITER documentului final supus atenţiei sale de către responsabilul de proiect.

3 Mărci topolectale

Abordarea variaţionistă aleasă de REALITER duce deseori la atribuirea unor mărci geografice (zise topolectale) termenilor trataţi în lucrările elaborate în cadrul REALITER. Această marcare trebuie să rămână suplă. Sensul unei mărci topolectale indică în general – în absenţa unei indicaţii contrare – că acel termen este utilizat îndeosebi (sau a făcut obiectul unei propuneri) în zona geografică menţionată. Această marcă nu este exclusivă, termenul respectiv putând circula sau fi utilizat în alte zone ale latinităţii.

Text propus de Loïc Depecker (Universitatea Paris III) şi adoptat de membrii Reţelei prezenţi la a VII-a Reuniune de coordonare REALITER (Roma, 26-27 iunie 1998)

III. Elemente de prefaţă sau de prezentare standard pentru produsele realizate de REALITER

(propunerea Secretariatului general al REALITER prezentată la Reuniunea de la Bruxelles din 24 noiembrie 2001, modificată şi adoptată în urma observaţiilor formulate în şedinţă)

Reţeaua Panlatină de Terminologie (REALITER), creată în 1993, are ca obiectiv general favorizarea dezvoltării armonizate a limbilor neolatine, ţinând seama de originea lor şi de recurgerea la moduri de formare a cuvintelor apropiate.

Obiectivele specifice ale Reţelei panlatine de terminologie (REALITER) sunt :

- stabilirea unor principii metodologice comune aplicabile în realizarea produselor elaborate în comun ;
- efectuarea în comun a cercetărilor, reunirea şi crearea unor instrumente susceptibile de a favoriza dezvoltarea limbilor neolatine ;
- elaborarea unor lucrări terminologice multilingve comune în domenii de interes comun ;
- punerea în comun a materialelor documentare de referinţă ;
- favorizarea pregătirii reciproce prin schimburi de experienţă, de studenţi şi de materiale didactice.

Acest produs a fost elaborat în sânul REALITER sub coordonarea …
/au colaborat la această lucrare…
/în relaţie cu REALITER, în mod special…
/a obţinut aprobarea Comitetului REALITER.
Rămâne proprietatea autorilor şi anume (autorii redactori sau organismele) …
Pentru orice reproducere sau utilizare se va cere acordul editorului acestui produs şi anume …
Acest produs este difuzat pe suport hârtie/
pe suport electronic/
pe Internet.

Pentru obţinerea oricărei informaţii privind REALITER :
http://www.realiter.net/

IV Elemente referitoare la criteriile de calitate şi de prezentare standard pentru produsele realizate de REALITER

(propunerea Secretariatului general al REALITER prezentată la Reuniunea de la Bruxelles din 24 noiembrie 2001, modificată şi adoptată în urma observaţiilor formulate în şedinţă)

În ce priveşte conţinutul :

- termenii propuşi provin din experienţa reală ; în caz contrar se menţionează propunerea autorului ;
- descrierea termenilor trebuie să fie, în măsura posibilului, precisă, mai ales în ce priveşte utilizarea lor geografică şi nivelul lor de limbă ;
- termenii curenţi în standardizare sunt luaţi în considerare şi privilegiaţi în măsura posibilului ;
- produsele sunt revăzute, în ce priveşte conţinutul, de cel puţin un

specialist al domeniului în fiecare dintre limbi ;
- o prezentare a produsului, în care să se explice în special demersul urmat şi nevoia la care răspunde, este dată în introducere ;
- o bibliografie este anexată produsului.

În ce priveşte prezentarea :

- se menţionează participarea intelectuală şi, când este cazul, financiară, a membrilor sau susţinătorilor REALITER pentru produsul respectiv ;
- logo-ul REALITER trebuie să figureze pe coperta produsului sau într-un loc vizibil.

N.B. :

- pentru orice încheiere de contract cu un editor trebuie informat Comitetul REALITER şi/sau Secretariatul REALITER ;
- dacă este necesar, poate fi solicitat un consilier juridic pentru a studia contractul ;
- în nici un caz nu se va putea cere ca REALITER să finanţeze vreo cheltuială fără acordul explicit al părţilor.

Notes

[1]
Prin armonizare se înţelege corespondenţa termenilor, frazemelor şi a altor unităţi unele cu altele în cadrul aceleiaşi limbi şi între limbi, luând în considerare fenomenele de variaţie (sinonimie, niveluri de limbă, variante geografice etc.). În materie de neologie, armonizarea poate să meargă până la utilizarea aceloraşi radicali şi a aceloraşi formanţi.

[2]
Prin tehnolect se înţelege un subsistem lingvistic utilizat într-un câmp de experienţă particular şi caracterizat printr-o tehnologie specifică şi prin alte mijloace lingvistice ca, de exemplu, stilul şi frazeologia. Această noţiune este denumită cel mai adesea limbaj de specialitate, dar acest termen este criticat (considerat impropriu).

[3]
Este vorba de specialişti în terminologie care au o pregătire lingvistică, spre deosebire de specialiştii în domeniile studiate.